

Тетяна Оксінь

З ІСТОРІЇ РЕСТАВРАЦІЇ ПАЛАЦОВО-ПАРКОВОГО АНСАМБЛЮ КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО В БАТУРИНІ У 1947–1949 рр.

DOI: 10.5281/zenodo.3732620

© Т. Оксінь, 2020. CC BY 4.0

***Мета** статті – проаналізувати передумови виникнення та заходи з організації реставрації палацу гетьмана Кирила Розумовського в м. Батурин Чернігівської області у 1947–1949 рр. на основі нормативних правових документів, віднайдених матеріалів з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), документації Українського державного науково-дослідного та проектного інституту “УкрНДІпроектреставрації” (раніше – трест “Будмонумент”). **Методологія** полягає у системний підхід і, завдяки конкретно-проблемному та історичному методам. **Наукова новизна.** Введення до наукового обігу нової інформації щодо реставрації батуринського палацу К. Розумовського на основі архівних джерел ЦДАВО України та “УкрНДІпроектреставрації”. **Висновки.** Протягом 1947–1949 рр. відбувалися роботи, пов’язані з реставрацією палацу гетьмана Кирила Розумовського та пристосуванням його під будинок відпочинку. Виявлені документи як сприяють розумінню ходу реставрації та долі палацу у 1940-х рр., так і залишають безліч запитань, які потребують подальших досліджень (зокрема, де знаходяться іконографічні матеріали, зібрані авторами проекту; чому роботи були незавершеними). Віднайдені матеріали та їх аналіз дозволяють відтворити хід реставраційних робіт. Отже, обмірювали, досліджували і розробляли проект реставрації палацу Розумовського в містечку Батурин із пристосуванням його під будинок відпочинку майстри тресту «Будмонумент», а саме керівник І. Михайлівський, автор проекту – М. Терзієв, конструктор – І. Куц. Попри все палац гетьмана Кирила Розумовського привертав увагу громадськості впродовж усього часу свого існування – від початку будівництва і до сьогодні.*

***Ключові слова:** Батурин, палац гетьмана Кирила Розумовського, архітектурна рада, Будмонумент, УкрНДІпроектреставрація, реставрація*

Питання реставрації палацово-паркового ансамблю гетьмана Кирила Розумовського у 1947–1948 рр. досі залишається маловивченим попри наявні архівні документи та наукові розвідки, що стосуються цього періоду. У більшості джерел ця подія фігурує як «консерваційні роботи відповідно до проектних рішень, розроблених групою архітекторів під керівництвом Миколи Григоровича Терзієва трестом «Будмонумент»¹.

У даній статті буде зроблено спробу на основі архівних документів, виявлених у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, матеріалів із фондів Українського науково-дослідного та проектного інституту «УкрНДІпроектреставрація» розкрити питання реставрації палацу гетьмана Кирила Розумовського у м. Батурині в 1947–1949 рр.

Після Другої світової війни, яка залишила помітний слід на пам’ятках архітектури, постала нагальна потреба у першочерговій їх реставрації. У 1946 р.

¹ Державний архів Чернігівської області. Ф. 128. Оп. 1. Спр. 10869. Арк. 49–52.

в обласні центри були розіслані накази про взяття на облік пам'яток архітектури.

Відповідно до документа порядок реєстрації пам'яток культури і старовини установлювали Комітети у справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР та управління у справах архітектури у розробленій спільній інструкції.

Приватні особи, а також установи та організації, у віданні яких перебували пам'ятки архітектури і старовини, що мають наукову, історичну або художню цінність, повинні були зареєструвати їх у строки і в порядку, визначеному в інструкції Комітету².

З 1948 р., відповідно до Постанови Ради Міністрів, розпочинаються як консерваційні, так і реставраційні роботи з пам'ятками³. Даний документ зобов'язував ради міністрів союзних держав планувати і кошти, і матеріали, які б йшли на підтримку пам'яток архітектури. Охорону цих об'єктів на себе брали міські, районні, сільські ради депутатів⁴.

У поле зору обласної, районної та місцевої влади, а відтак і керівної верхівки, потрапив пам'ятник архітектури XVIII ст. – палац гетьмана України Кирила Розумовського в містечку Батурин Чернігівської області.

У фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України м. Київ виявлено документи⁵ – протоколи засідань та висновки архітектурної ради, повністю присвячені питанню проектної діяльності спеціалістів тресту «Будмонумент» з реставрації палацово-паркового ансамблю гетьмана Кирила Розумовського в Батурині у 1947–1949 рр. Окрім того, у фондах Українського державного науково-дослідного та проектного інституту «УкрНДІпроектреставрація» зберігається документація, яка стосується реставраційних робіт у палаці Кирила Розумовського в Батурині.

Віднайдені матеріали та їх аналіз дозволяють відтворити хід реставраційних робіт. Отже, обмірювали, досліджували і розробляли проект реставрації палацу Розумовського в містечку Батурин із пристосуванням його під будинок відпочинку майстри тресту «Будмонумент», а саме керівник І. Михайлівський, автор проекту – М. Терзів, конструктор – І. Куц.

У результаті проведених робіт були зібрані цікаві іконографічні матеріали, які фіксували стан пам'ятки на різних етапах його історії – від моменту створення Ч. Камероном до періоду реставрації⁶. Згадані фото та інші матеріали наразі не виявлені.

На розгляд архітектурної ради майстри тресту подавали такі документи: історичну довідку, фото-фіксацію, пояснювальну записку, креслення всіх поверхів, розрізи будівлі. Проведення попередньої роботи, виїзди спеціалістів потребували часу. Тому можемо припустити, що підготовка необхідної документації та проведення розвідувальних робіт розпочалися у 1947 р. Цей рік і став початком реставраційних робіт.

З жовтня 1948 р. відбулося засідання архітектурної ради при начальнику управління зі справ архітектури при Раді Міністрів УРСР у м. Києві. Це засідання було повністю присвячене питанню реставрації палацу Кирила Розумовського у м. Батурин. Про проект доповідав його автор – М. Терзів. Висновки робив співробітник відділу охорони пам'яток архітектури І. Ігнат'єв, експертизу проводив доктор архітектури П. Альошин, висновок щодо технічного проекту –

2 Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. Ф. Р-4906. Оп. 1. Спр. 15.

3 Про заходи щодо поліпшення охорони пам'яток культури на території УРСР. *Збірник постанов і розпоряджень уряду Української радянської Соціалістичної Республіки*. 1948. № 23-24. С. 91.

4 Всеобщая история архитектуры. Под ред. Н. В. Баранова. – Москва : Стройиздат, 1975. Т. 12.

5 Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. Ф. Р-4906. Оп. 1. Спр. 2805. Арк. 3, 3 зв., 5.

6 Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. Ф. Р-4906. Оп. 1. Спр. 2541. Арк. 17, 17 зв.

архітектор Кириченко (ініціали у документі не вказані).

Попередньо члени комісії вивчали та аналізували кожен документ, наданий майстрами-виконавцями проекту. Ознайомившись з усіма матеріалами, члени архітектурної ради зазначили, що автори проекту проробили масштабну роботу з дослідження історії пам'ятки, відтворення її первісного образу, а також щодо розробки проекту реставрації та пристосування палацу під будинок відпочинку.

Одним із зауважень, яке висловили розробникам проекту, було: «Нельзя такой памятник архитектуры предоставлять без основных разрезов. Нужно дать два поперечных разреза, чтобы можно было полностью уяснить всю конструкцию»⁷. Авторам запропонували перед здачею роботи замовнику додатково зробити два розрізи головних осей будівлі.

8 жовтня 1948 р. відбулося засідання, на якому архітектурна рада озвучила остаточні висновки. Пристосування палацу під будинок відпочинку вважали для цієї пам'ятки найбільш доречним. При незначній перебудові це не спотворило б первісну архітектуру будівлі. Авторам вдалося вдало розташувати головні приміщення будинку відпочинку: їдальню, кімнати для відпочинку, актовий зал, більярдну. Недопрацьованим залишився проект водопостачання, опалення, каналізації, освітлення.

У фондах Українського державного науково-дослідного інституту УкрНДІ-проектреставрація зберігається «Смета на общестроительные работы к проекту реставрации дворца Разумовского в г. Батурине Черниговской области»⁸ за 1948 р. на суму 1.034.596 руб. Розрахунок зроблено за цінами 1945 р.

У вказаному році планувалося провести земляні роботи (розібрати завали, вивезти сміття, вирити яму котловану для приміщення котельні); кам'яні роботи (кладки фундаментів, стін котельні, цегляні простінки, облаштування перекриття на горищі; відновлення віконних та дверних рам; відновлення сходів, перекриття даху; зовнішнє та внутрішнє оздоблення; серед «Різного» – виготовлення копій за античними зразками скульптур, асфальтове покриття.

Довгий час вважали, що реставрація відбувалася у 1947–1948 рр. Однак віднайдена у фондах УкрНДІпроектреставрації «Смета на общестроительные работы к проекту реставрации дворца Разумовского в г. Батурине Черниговской области»⁹ на 1949 р. прояснює ситуацію. Розрахована вона була на суму 946.928 руб. Проглянувши документ, зрозумілим стає, що на цей рік планувалося завершення основних та проведення завершальних оздоблювальних, робіт, зокрема, встановлення косуарів та сходинок з мозаїчним оздобленням, облаштування мозаїчної підлоги з мармуровими крихтами, покриття даху та куполів високоякісним металом, виготовлення бюстів з гіпсу для актової зали, встановлення гіпсових вінків та гірлянд довжиною до 100 м, встановлення декоративних дерев'яних круглих колон біля головних сходів та в актовій залі.

Отже, протягом 1947–1949 рр. відбувалися роботи, пов'язані з реставрацією палацу гетьмана Кирила Розумовського та пристосуванням його під будинок відпочинку. Виявлені документи як сприяють розумінню ходу реставрації та долі палацу у 1940-х рр. XX ст., так і залишають безліч запитань, які потребують подальших досліджень (зокрема, де знаходяться іконографічні матеріали, зібрані авторами проекту; чому роботи були незавершеними). Попри все палац гетьмана

⁷ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. Р-4906. Оп. 1. Спр. 2541. Арк. 22, 22 зв., 23, 23 зв., 24.

⁸ Український державний науково-дослідний та проектний інститут «УкрНДІпроектреставрація». Ф. 611. «Смета на общестроительные работы к проекту реставрации дворца Разумовского в г. Батурине Черниговской области, 1948 г.».

⁹ Український державний науково-дослідний та проектний інститут «УкрНДІпроектреставрація». Ф. 611. «Смета на общестроительные работы к проекту реставрации дворца Разумовского в г. Батурине Черниговской области, 1949 г.».

Кирила Розумовського привертав увагу громадськості впродовж усього часу свого існування – від початку будівництва і до сьогодення.

References

DACHO (Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti) – SACHO (State Archives of Chernihiv Oblast). F. 128. Op. 1. Spr. 10869. Ark. 49–52.

TsDAVO Ukrainy (Tsentalnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy) – CSASA of Ukraine (The Central State Archives of Supreme Authorities and Governments of Ukraine). F. R-4906. Op.1. Spr.15.

TsDAVO Ukrainy – CSASA of Ukraine. F. R-4906. Op. 1. Spr. 2805. Ark. 3, 3 zv., 5.

TsDAVO Ukrainy – CSASA of Ukraine. F. R-4906. Op. 1. Spr. 2541. Ark. 17, 17 zv.

TsDAVO Ukrainy – CSASA of Ukraine. F. R-4906. Op. 1. Spr. 2541. Ark. 22, 22zv., 23, 23zv., 24.

Ukrainskyi derzhavnyi naukovo-doslidnyi ta proektnyi instytut «UkrNDIproektrestavratsiia» – Ukrainian State Research and Design Institute “Ukrproektrestavratsiia”. F. 611. «Smeta na obshchestroytelnye raboty k proektu restavratsyy dvortsa Razumovskoho v h. Baturyne Chernyovskoi oblasti, 1948 h.».

Ukrainskyi derzhavnyi naukovo-doslidnyi ta proektnyi instytut «UkrNDIproektrestavratsiia» – Ukrainian State Research and Design Institute “Ukrproektrestavratsiia”. F. 611. «Smeta na obshchestroytelnye raboty k proektu restavratsyy dvortsa Razumovskoho v h. Baturyne Chernyovskoi oblasti, 1949 h.».

Vseobshchaia ystoriya arkhytektury [General History of Architecture]. (1975). (Vol. 12). Moscow, USSR: Stroiyzdat.

Zbirnyk postanov i rozporiadzhen uriadu Ukrainskoi radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky / Pro zakhody shchodo polipshennia okhorony pamiatok kultury na terytorii URSSR». 1948. № 23–24, 91.

Оксінъ Тетяна Петрівна – науковий співробітник відділу «Палац гетьмана Кирилла Розумовського» Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» (вул. Гетьманська, 74, м. Батурин, 16512, Україна).

Oksin Tetiana P. – Researcher at the Department of Hetman Kirill Razumovsky’s Palace of the National Historical and Cultural Reserve «Hetman’s Capital» (74 Hetmanska Street, Baturin, 16512, Ukraine).

E-mail: baturin.capital@ukr.net

HISTORY OF RESTORATION OF THE PALACE AND PARK ENSEMBLE OF KIRILL RAZUMOVSKY IN BATURIN IN 1947–1949

*In the article, on the basis of normative legal documents, materials found from the Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine (TsDAVO of Ukraine), documentation of the Ukrainian State Scientific-Research and Design Institute «UkrNDIproektrestavratsiia» (formerly – «Budmonument» trust) were analyzed the preconditions for organization of restoration of the hetman Kirill Razumovsky Palace in the town of Baturyn, Chernihiv region in 1947–1949. The **methodology** of the research is based on a systematic approach and, thanks to specific problematic and historical methods, fully meets the objectives of the research, which logically appear according to the purpose. **Scientific novelty.** Introduction of new information on the restoration of K. Razumovsky’s Baturin Palace on the basis of archival sources of the Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine and “UkrNDIproektrestavratsiia”. The **conclusions** of the architectural and construction inspection on the technical project of restoration and historical reference were considered.*

The issue of restoration of the hetman Kirill Razumovsky Palace and Park ensemble

in 1947–1948 remains poorly studied despite the available archival documents and scientific research, related to this period. In most sources, this event appears as «conservation work in accordance with project decisions of the «Budmonument» trust, developed by a group of architects under the leadership of Mykola Terziyev». In this article will be made an attempt to reveal the issue of the restoration of the hetman Kirill Razumovsky Palace in 1947–1949 on the basis of archival documents, found in the Central State Archive of Supreme Bodies of Power and Government of Ukraine and materials from the funds of the Ukrainian State Scientific-Research and Design Institute «UkrNDIproektrestavratsiya».

Keywords: Baturin, Hetman Kirill Razumovsky Palace, architectural inspection, Budmonument, UkrNDIproektrestavratsiya, restoration.

Дата подання: 8 січня 2020 р.

Дата затвердження до друку: 5 березня 2020 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Оксін Т. З історії реставрації палацово-паркового ансамблю Кирила Розумовського в Батурині у 1947–1949 рр. *Сіверянський літопис*. 2020. №1. С. 188–192. DOI: 10.5281/zenodo.3732620.

Цитування за стандартом APA

Oksin, T. (2020). Z istorii restavratsii palatsovo-parkovoho ansambliu Kyryla Rozumovskoho v Baturyni u 1947–1949 rr. [History of restoration of the palace and park ensemble of Kirill Razumovsky in Baturin in 1947–1949]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, 188–192. DOI: 10.5281/zenodo.3732620.